

Landbouw Cafés

Rode draad

**Visie op Landbouw
Flevoland**

Augustus 2024

**Welkom bij het
Landbouw Café!**

Rode draad

In juni en juli 2024 werden drie Landbouw Cafés georganiseerd om input te verzamelen uit de samenleving voor de op te stellen Visie op landbouw in Flevoland. Meer dan 300 deelnemers reageerden op stellingen en droombeelden, spraken mee over thema's en gaven hun reacties op de vraag: Hoe ziet landbouw in Flevoland er in 2044 uit?

In dit document

Vanuit STORMPUNT ontwikkelden we het programma voor de Landbouw Cafés, begeleidden de drie bijeenkomsten en analyseerden we de inzichten. Het resultaat is deze rode draad, waarin we de inzichten delen die voortkwamen uit de drie Landbouw Cafés. De rode draad is één van de bouwstenen voor de nog op te stellen Visie op landbouw.

Je leest in dit document het verslag van de Landbouw Cafés. De meer dan 2.200 post-its, postkaarten en posters met alle input hebben we gedigitaliseerd en geclusterd. Dat leidde tot een aantal algemene thema's die een weerspiegeling geven van de input van de deelnemers aan de Landbouw Cafés. Deze inzichten vormen nog geen visie, maar bieden een goede basis voor de vervolgstappen in het proces om te komen tot een visie op landbouw in Flevoland.

Woorden van de deelnemers zelf

In de rode draad gebruiken we zoveel mogelijk woorden van de deelnemers. In onze tekst, maar ook door het gebruik van ondersteunende quotes die je her en der in de rode draad vindt. Met 2.200 inzichten is deze rode draad geen woordelijk verslag, maar een samenvatting van belangrijkste inzichten en dilemma's die uit de drie Landbouw Cafés kwamen. We wensen je veel leesplezier.

Wieteke Nachbahr
Esther van der Storm
STORMPUNT

Voedsel voor nieuwe generaties

Provincie Flevoland en haar landbouwsectoren werken samen aan een visie op landbouw. Dit is een doorkijk naar 2044. Hoe ziet landbouw er dan uit en hoe zijn landbouw en haar omgeving met elkaar verweven? Wat is het toekomst-perspectief voor de sector? Wat zijn doelen en wat is nodig om dat te bereiken? Welke belangrijke keuzes moeten er gemaakt worden?

De op te stellen visie biedt inspiratie én is een stevige basis voor toekomstige landbouw. Het geeft ondernemers in de agrarische sector perspectief om daar met ondernemerschap en vakmanschap zelf invulling aan te geven. Maar ook wordt de op te stellen visie een dialoogdocument met andere sectoren en geeft het richting aan politieke keuzes.

voedsel voor nieuwe generaties

een visie op landbouw
in Flevoland

Ontwikkeling van de visie samen met de sector

Provincie Flevoland werkt samen met Flevolandse agrarische sector aan een Visie op landbouw: LTO Noord, FAJK (agrarische jongeren), BoerenNatuur Flevoland, BDeko (biologische landbouw), NAV (akkerbouw), NFO Flevoland (fruitteelt), KAVB (bloembollenteelt), VVB (melkveehouders), Boerderij van de Toekomst en Agrofoodcluster.

Meer weten?

Op de **[website van de Provincie Flevoland](#)** is meer informatie te vinden over de aanleiding en de ontwikkeling van de Visie op landbouw in Flevoland. Heb je vragen over het traject? Neem dan contact op via **visieoplandbouw@flevoland.nl**.

Wat vind je in dit document

Je kunt natuurlijk gewoon door de rapportage bladeren en deze van A tot Z lezen. Wil je liever direct naar de inhoud? Via de buttons hiernaast navigeer je naar de verschillende onderdelen van het document.

Doel en aanpak Landbouw Cafes

Leeswijzer voor de rode draad

Rode draad: negen inzichten voor de toekomst

DOEL

EN AANPAK

De Landbouw Cafés

Vorbereiding

Om input te verzamelen voor de visie werden drie Landbouw Cafés georganiseerd. Het programma is gebaseerd op inhoudelijke inbreng vanuit de landbouworganisaties en provincie. STORMPUNT heeft dit vervolgens vertaald in werkvormen die tijdens de Landbouw Cafés zijn gebruikt. Hierbij zijn de uitgangspunten voor de Visie op landbouw zoals vastgesteld door Provinciale Staten meegenomen.

Vertrekpunt en droombeeld vanuit de sectoren

Ter voorbereiding op de Landbouw Cafés is sectoren gevraagd om een vertrekpunt en droombeeld op te stellen. Waar staan de sectoren nu, waar wordt aan gewerkt? En wat zijn hun droombeelden voor 2044? Deelnemers aan de Landbouw Cafés konden tijdens de avonden

reageren en aanvullingen doen op een samenvatting van deze vertrekpunten en droombeelden. De vertrekpunten en droombeelden zoals deze zijn opgesteld door de sectoren zijn **via deze link te lezen**. De sectoren zijn:

- Biologische landbouw
- Akkerbouw
- Bloembollensector
- Fruitteelt
- Glastuinbouw
- Veehouderij

Locaties

De drie Landbouw Café's vonden plaats op drie verschillende locaties. Op 24 juni waren we in de Noordoostpolder bij Aeres MBO in Emmeloord. Het tweede Café was op woensdag 3 juli in Oostelijk Flevoland bij Aeres Hogeschool in Dronten. Tenslotte was het laatste Café op maandag 8 juli in Zuidelijk Flevoland bij een akkerbouwbedrijf in Zeewolde.

Hoe zijn deelnemers uitgenodigd?

Deelnemers zijn uitgenodigd door de Provincie Flevoland en de landbouworganisaties. Hiervoor is gebruik gemaakt van advertenties in lokale en regionale media, een persbericht, nieuwsbrieven, uitnodigingen aan de netwerken van de landbouworganisaties en social media campagnes op Facebook en Instagram. Ook is er via de media veel aandacht besteed aan de Landbouw Cafés, met een brede oproep om deel te nemen. Een aantal voorbeelden hiervan staan hiernaast.

De werving van de deelnemers werd gedaan door de Provincie Flevoland en landbouworganisaties. Ook zorgde de provincie Flevoland voor de aanmeldingen en communicatie met deelnemers zowel voorafgaand als na afloop van de sessies.

Provincie Flevoland
Gesponsord · 16

Bepaal samen met ons de koers van de landbouw in 2044! Praat mee in de Landbouw Cafés over de toekomst van de Flevolandse landbouw. Meld je aan en laat je ideeën horen: <https://www.flevoland.nl/dossiers/visie-op-de-landbouw/bijeenkomsten>

- 24 juni – Emmeloord
- 3 juli – Dronten
- 8 juli – Zeewolde

19:00 tot 22:00 uur.

#Flevoland #Landbouw #PraatMee #SamenDoen

Wat is jouw toekomstbeeld van Flevolandse landbouw in 2044?
Praat mee in het Landbouw Café

Go naar www.flevoland.nl/visieoplandbouw

flevoland.nl
Meld je aan

Meer informatie

Als ik het voor het zeggen had, dan...

Hoe ziet landbouw in Flevoland er in 2044 uit? En hoe komen we daar? Wat is daarvoor nodig? Dat horen we graag van iedereen die de Flevolandse landbouw een warm hart toe draagt. Zoals agrariërs, inwoners, ondernemers en studenten. Iedereen is van harte welkom in het Landbouw Café!

Visie op landbouw in 2044
Welke rol heeft landbouw in Flevoland in 2044 en hoe zijn landbouw en haar omgeving met elkaar verweven? Dat komt aan bod in de nog op te stellen visie 'Voedsel voor nieuwe generaties'. Deze biedt inspiratie, geeft ondernemers perspectief én is daardoor een sterke basis voor de toekomst.

Praat mee in het Landbouw Café
Kom daarom naar ons Landbouw Café en vertel uw ideeën, praat mee over toekomstbeelden en ga in gesprek over stellingen. De Landbouw Cafés zijn van 19:00 – 22:00 uur op:
• 24 juni in Emmeloord
• 3 juli in Dronten
• 8 juli in Zeewolde

Aanmelden en meer informatie

Meer informatie: www.flevoland.nl/visieoplandbouw

voedsel voor nieuwe generaties
een visie op landbouw in Flevoland

FLEVOPOST DIGITALE KRANT SERVICE

Voorpagina Lelystad Dronten Regio Sport Cultuur Uit Werk en carrière Zakelijk nie ZOEKEN Q

Bijna 80 deelnemers bij eerste Landbouw Café in Emmeloord

25 juni 2024, 13:51 • Dronten

Deel dit artikel

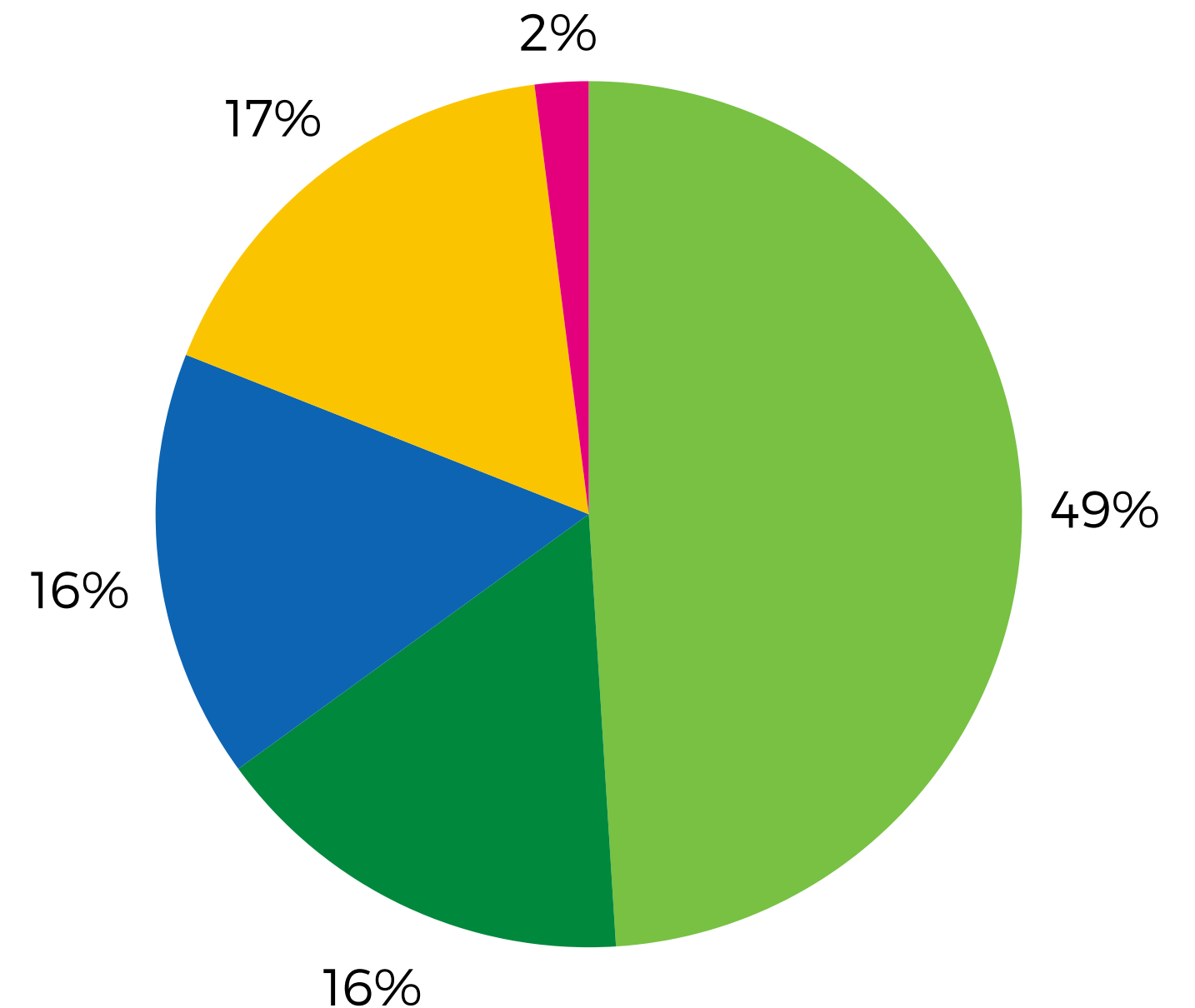

Wie deden er mee?

Bij de entree van de Landbouw Cafés is aan de deelnemers gevraagd hoe zij betrokken zijn bij de landbouw. De verdeling van de deelnemers is hiernaast te zien. Tijdens de cafés werd onderscheid gemaakt tussen inwoners en consumenten. Omdat het verschil tussen de groepen klein was, hebben we ze in de totaalstelling samengevoegd.

Legenda

- Agrarische ondernemer en/of vertegenwoordiger van agrarische ondernemers
- Adviseur, erfbetreder en landbouwdeskundige
- Inwoner van het landelijk gebied en consument, recreant
- Werkzaam bij mede-overheid of maatschappelijke organisaties
- Student

Dit wilden we bereiken met de Cafés

Input voor en betrokkenheid bij de visie

Het belangrijkste doel van de Landbouw Cafés was het verzamelen van zoveel mogelijk input vanuit de sector en samenleving over de toekomst van de landbouw in Flevoland.

Prikkelen om na te denken over de toekomst

Nadenken over de landbouw in 2044 betekent dat deelnemers 'uit de waan van de dag' moeten stappen. We werkten met creatieve werkvormen om deelnemers te prikkelen om na te denken over de landbouw in 2044.

Een dialoog waarbij iedereen aan bod komt

We vonden het belangrijk dat er écht ruimte was voor een goed gesprek waarbij iedereen aan bod kwam. Daarom werkten we met een dynamisch programma, waar deelnemers steeds in kleine groepen in gesprek gingen. Ook hielden we rekening met een flexibel aantal deelnemers en het feit dat mensen konden binnenlopen en weggaan op het moment dat hen dat uitkwam.

Zo pakten we dat aan

Deelnemers konden gedurende de avond zelf hun eigen programma invullen, door steeds te kiezen voor een onderwerp en werkvorm naar keuze.

► Binnenkomst

Bij binnenkomst werden deelnemers welkom geheten via een **filmpje** met een welkom vanuit gedeputeerde Jan Klopman en een korte creatieve opwarmoefening. Op de 'Leeg je Kop-akker' kon iedereen vervolgens kwijt wat nodig was om met een open blik de gesprekken in te gaan.

► Centrale ruimte: vertrek en droombeelden

In de centrale ruimte stonden de **vertrek- en droombeelden** over de toekomst van de afzonderlijke sectoren. Deelnemers werden uitgenodigd om aanvullingen te doen op de vertrek- en droombeelden die door de sectoren zelf vooraf waren opgesteld.

▶ **Centrale ruimte: opiniepaal en uitgangspunten visie**

Naast de vertrek- en droombeelden stond in de centrale ruimte een opiniepaal, waar deelnemers in 1 minuut konden inspreken hoe zij dachten over de toekomst van de landbouw in Flevoland. Tenslotte konden deelnemers aanvullingen achterlaten op de **uitgangspunten van de visie** op landbouw.

▶ **Gesprekstafels**

In drie rondes van 50 minuten konden deelnemers met elkaar in gesprek over de toekomst van de landbouw rondom zes verschillende thema's. Per ronde was er ruimte voor maximaal acht deelnemers per tafel. Elk thema kwam een keer per ronde aan bod.

De thema's waren:

- Water en waterkwaliteit
- Landbouw, natuur en biodiversiteit
- Milieu en maatschappij
- Ruimte voor de landbouw
- Bodemvruchtbaarheid
- Economie en rendement

Blik op de toekomst

Gelijktijdig met de gesprekstafels organiseerden we 'blik op de toekomst'. Elke ronde startte met een inhoudelijke aftrap, waarop deelnemers eerst individueel hun mening vormden, om die vervolgens eerst in tweetallen, vervolgens in viertallen en daarna plenair te bespreken. De rondes waren als volgt:

- Innovaties in de landbouw - **met behulp van ChatGPT**
- De sector in 2044 - **korte presentatie van Pieter de Wolf** van de Wageningen University & Research
- Belang en bestaansrecht afzonderlijke sectoren - aan de hand van een **filmpje van Urgenda**

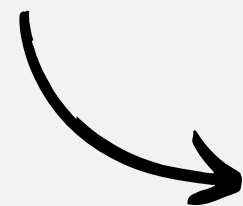
Stellingen

Tenslotte vonden er elk kwartier speeddates plaats. Op basis van **prikkelende stellingen** gingen deelnemers in gesprek over de toekomst van landbouw in Flevoland.

En zo zag dat eruit

Feenstra Fotografie maakte niet alleen (vrijwel) alle foto's in deze rapportage, maar ook een korte aftermovie na de drie Landbouw Cafés. Dit geeft een goede weergave van de setting en energie tijdens de avonden. Klik op de video hiernaast, of bekijk 'm via [deze link](#).

LEES

WIJZER

Een bouwsteen voor de visie

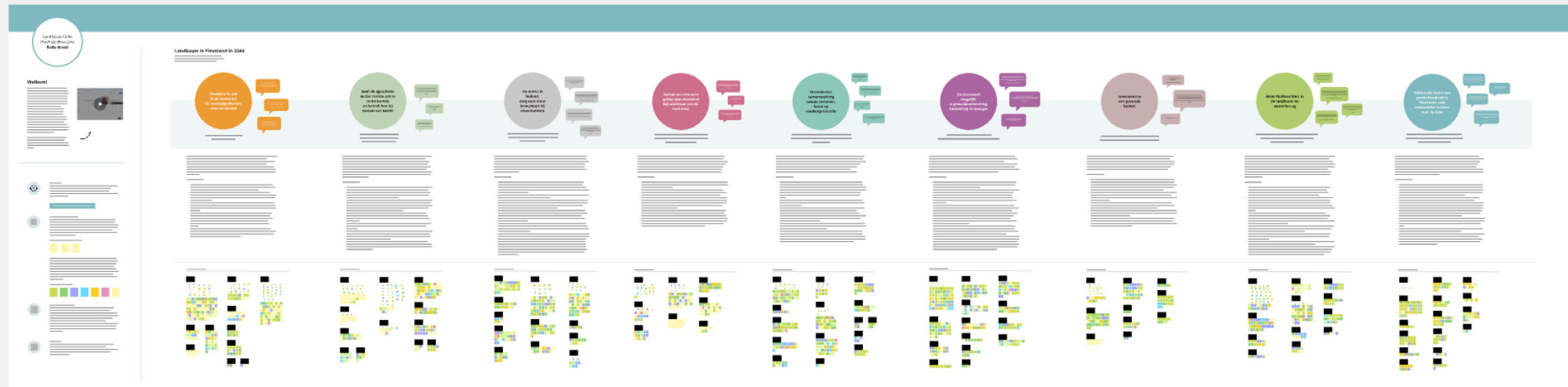
Via de Landbouw Cafés hebben we veel inzichten verzameld voor de Visie op landbouw. Deze inzichten zijn een van de bouwstenen voor het opstellen van de Visie op landbouw. De rode draad dient ook als terugkoppeling naar de deelnemers van de Landbouw Cafés.

Voor het opstellen van de visie is op verschillende punten uitwerking nodig. Deze vragen/dilemma's zijn bij de thema's aangegeven. Zoals eerder vermeld is de rode draad gebaseerd op de inbreng tijdens de cafés. Het is daarbij mogelijk dat er relevante onderwerpen niet besproken zijn en derhalve ook niet in het verslag zijn opgenomen.

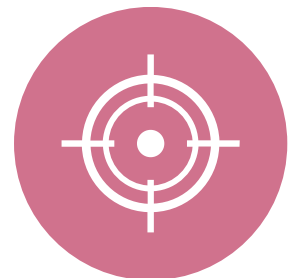

Zo kwamen we tot de rode draad

Alle input vanuit de Landbouw Cafés hebben we gedigitaliseerd. De meer dan 2.200 post-its hebben we vervolgens geclusterd in thema's, die de basis vormen van de rode draad. Dit alles vulden we aan met de observaties van onze STORMPUNT facilitators. Op dit **digitale whiteboard in Miro** is de volledige opbrengst te vinden. Op het Miro bord staat een video met uitleg hoe je het bord kunt bekijken.

Hier hebben we extra op gelet

Algemene en specifieke thema's

De rode draad is een weergave van de input van de Landbouw Cafés. Naast de thema's die we centraal stelden in de Landbouw Cafés, bijvoorbeeld via de gesprekstafels, zagen we een aantal algemene thema's veelvuldig terugkomen. Deze hebben we in de rode draad apart behandeld.

Woorden van de deelnemers zelf

In de rode draad gebruiken we zoveel mogelijk woorden van de deelnemers. In onze tekst, maar ook door het gebruik van ondersteunende quotes die je her en der in de rode draad vindt.

Check op bijzonderheden per locatie of groep deelnemers

In de opbrengst op het digitale whiteboard in Miro is precies te zien vanuit welke hoek en tijdens welk Landbouw Café inzichten zijn gedeeld. De locatie is niet leidend geweest in de analyse.

Goed om te weten

Bijzonderheden per sector

In de Landbouw Cafés konden deelnemers aanvullingen doen op de **vertrek- en droombeelden** die door sectoren voorafgaand aan de Landbouw Cafés waren opgesteld. Bij de analyse van deze aanvullingen bleek het het meest passend om deze te verwerken in de clustering. We benoemen deze in de rode draad dan ook niet apart.

Aanvullingen op de uitgangspunten van de visie op landbouw

Ook konden deelnemers tijdens de Landbouw Cafés aanvullingen doen op de **uitgangspunten voor de visie op landbouw**, zoals die door de Provinciale Staten zijn vastgesteld. De reacties hierop waren minimaal. Ook deze hebben we verwerkt in de algemene clustering.

E-mails achteraf

Na afloop van de Landbouw Cafés is door een aantal deelnemers nog aanvullend een e-mail gestuurd met input. We hebben de belangrijkste input hieruit gedigitaliseerd en meegenomen in de clustering.

“Ik heb nog nooit meegemaakt dat er echt in gesprek gegaan werd, en er zoveel leuke creatieve werkvormen werden gebruikt. Door de gesprekken ga je soms toch iets anders kijken naar onderwerpen. Mooi om dat zo samen te doorlopen.”

agrariër

RODE

DRAAD

Negen thema's voor de toekomst

De clustering van alle input vanuit de Landbouw Cafés leverde negen thema's op voor de toekomst van de landbouw van Flevoland. Dit zijn geen conclusies, maar onderwerpen of dilemma's. In enkele gevallen hebben we onderwerpen gebundeld in één thema. De negen thema's zijn niet vooraf bepaald, maar ontstaan vanuit de clustering van alle input vanuit de Landbouw Cafés. We delen als eerste de titels met je.

1

Flevoland is ook in de toekomst dé voedselproducent voor de wereld

2

Geef de agrarische sector ruimte om te ondernemen en betrek hen bij maken van beleid

3

De markt is leidend, zorg voor meer bewustzijn bij consumenten

4

Kennis en innovatie spelen een sleutelrol bij landbouw van de toekomst

5

Intensievere samenwerking tussen sectoren, focus op voedselproductie

6

Zo duurzaam mogelijk: in gewasbescherming, bemesting en energie

7

Investeren in een gezonde bodem

8

Meer biodiversiteit in de landbouw én samenleving

9

Voldoende water van goede kwaliteit in Flevoland, met realistische normen voor de boer

De thema's uitgelicht

Hoog tijd om de inhoud in te duiken! De negen thema's komen hierna elk uitgebreid aan bod. Per thema vind je de belangrijkste inzichten vanuit de Landbouw Cafés op een rij. Nogmaals goed om te benadrukken dat de thema's zijn ontstaan vanuit de clustering van alle input. Hieruit kunnen dus geen afzonderlijke conclusies worden getrokken.

Flevoland is ook in de toekomst dé voedselproducent voor de wereld

Behoud kostbare landbouwgrond voor voedselzekerheid

De functie van Flevoland is van oorsprong die van voedselproducent. Als het aan de deelnemers ligt, blijft dat in de toekomst ook zo. "Het is de mooiste grond van de wereld, dus landbouw is noodzaak". Voedselzekerheid staat daarbij voorop, waarbij Flevoland de voedselproducent voor de wereld - of de regio - blijft. Juist op deze kostbare en vruchtbare landbouwgrond, is het veel deelnemers een doorn in het oog dat er 'stiekem steeds meer landbouwgrond wordt afgesnoept' voor andere doelen, zoals defensie, wonen of zonneparken. Er gaan dan ook stemmen op om meer ruimte voor landbouw, natuur en woningen te realiseren, bijvoorbeeld door het inpolderen van de Markerwaard.

Belangrijke inzichten:

- ▶ De landbouwgrond in Flevoland is **uniek**. Dit geluid komt in alle Landbouw Cafés steeds weer terug. De vruchtbare grond en verkaveling, die komt nergens anders ter wereld voor. "Wees daar zuinig op en waardeer de unieke landbouwgrond in Flevoland!".
- ▶ **Voedselzekerheid** misschien wel het vaakst genoemd in alle Landbouw Cafés. Het belang van voldoende voedsel - voor Flevoland, Nederland, de regio en de hele wereld - is enorm groot. Helemaal in een tijd van geopolitieke onrust en klimaatverandering, is het van belang dat Flevoland voldoende voedsel blijft produceren.
- ▶ Dat voedsel produceren we voor de **wereldmarkt**. We moeten ook in de toekomst over de grenzen heenkijken: "Vanuit Flevoland moet je naar de hele wereld kunnen exporteren. Is het niet arrogant te zeggen dat je alleen voor Noord-West Europa produceert terwijl in Zuid Europa alles verdroogt en het te heet is."
- ▶ De focus op voedselproductie heeft invloed op andere bestemmingen van de grond in Flevoland. Vanuit deelnemers is er duidelijke de roep dat er **geen ruimte voor defensie** is op vruchtbare landbouwgrond. Hetzelfde geldt voor grote stukken natuur, zonneparken en voor wonen: dat kan beter in gebieden waar landbouw minder geschikt is. "Wonen, defensie en voeding zijn even belangrijk, we kunnen niet met of zonder. Alleen wees je bewust van de locatie die je hiervoor gebruikt."
- ▶ Het **behoud van de landbouwgrond** in Flevoland wordt door deelnemers met een agrarische achtergrond dan ook veel genoemd. Ook gaan er stemmen op om de hoeveelheid grond in Flevoland uit te breiden door bijvoorbeeld inpoldering van de Markerwaard, om zo te kunnen voldoen aan de behoefte voor meer vruchtbare grond, natuur en woningen.

“We hebben in Flevoland zulke goede vruchtbare grond, zo goed verkaveld. Zonde als dat minder wordt en getransformeerd wordt in natuur. Mijn droombeeld is dat het gelijk blijft in 2044, dan zijn we al heel ver.”

agrariër

“Voedselzekerheid gaat voor alles. We vergeten dat in Nederland. Zeker in deze tijd met oorlogen, is het belangrijk dat er voldoende voedsel is en blijft.”

maatschappelijke partijen en overheden

“Flevoland heeft de beste bodem van Europa, we zijn echt uniek! Niemand weet dat. Kennis en kunde moet veel meer uitgevent worden, zowel richting Nederland als richting Europa.”

*adviseur, erfbetreder,
landbouwdeskundige*

Geef de agrarische sector ruimte om te ondernemen en betrek hen bij maken van beleid

Maak het boeren weer leuk en zorg voor faciliterend beleid, dat samen met de sector wordt ontwikkeld

Geef boeren ruimte om te ondernemen. "Zie de boer echt als een ondernemer, die zelf bepaalt wat geteeld wordt en waarmee hij zijn geld verdient en maak gebruik van het vakmanschap van boeren". De waardering voor het vak en het bieden van een toekomstperspectief voor met name jonge boeren is daarbij belangrijk. In de gesprekken komt de relatie met de overheid veel naar voren. Er is behoefte aan meer kennis bij de overheid aan faciliterend beleid. Doelsturing, waarbij beleid gericht is op het behalen van doelen en de boer vrijheid heeft zelf in te vullen hoe deze worden bereikt, wordt veel genoemd. Ook is er veel behoefte aan het maken van beleid samen met de sector. Luister naar het vakmanschap van de boer en maak gebruik van de kennis in de sector. We moeten het samen doen!

Belangrijke inzichten:

- ▶ Geef boeren **ruimte om te ondernemen**. "Een boer in Flevoland moet z'n geld kunnen verdienen met productie of aanvulling van bijvoorbeeld multifunctionele landbouw." Daarbij helpt **faciliterende regelgeving** vanuit de overheid. Regelgeving is nu erg specifiek en werkt juist contraproductief bij het realiseren van innovaties en samenwerking. "De overheid zorgt voor de grote lijnen, moet niet micro-managen. Zorg ervoor dat regelingen elkaar niet bijten".
- ▶ **Doelsturing** is een steeds terugkerende term. De overheid bepaalt doelen en de agrariërs kunnen zelf kiezen hoe ze deze doelen invullen. "De focus op middelen die er nu is, werkt niet. Bepaal doelen en laat ons daar zelf invulling aan geven". Een voorbeeld hiervan is de kalenderlandbouw, waarbij boeren worden gedwongen hun gewassen te zaaien en oosten op of voor specifieke data in een jaar. "Je kunt zo niet goed rekening houden met veranderingen in het weer."
- ▶ Bij het **maken van nieuw beleid** is het belangrijk om dat samen met de sector te doen. Maak gebruik van de kennis en het vakmanschap in Flevoland, "want dat ontbreekt nog wel eens bij de beleidsmakers". Het gat tussen de praktijk en beleid wordt als groot ervaren, in de toekomst kan en moet dat beter.
- ▶ De roep is ook om over de grenzen van Flevoland te kijken. Wet- en regelgeving worden op nationaal en **Europees niveau** vastgesteld. Dat is ook nodig. "We kunnen Nederland niet als een eilandje beschouwen"
- ▶ Ook van **specifieke regelgeving** - zoals CO2, de PAS-melders en dierenwelzijn - wordt aangegeven dat dit op Nederlands of Europees niveau geregeld moet worden. Het is urgent dat snel duidelijkheid komt voor boeren, zodat zij weten waar ze aan toe zijn. "We hebben behoefte aan een overheid die we kunnen **vertrouwen**. Niet dat de spelregels steeds wisselen."
- ▶ Tot slot is het essentieel om **perspectief** te bieden aan **(jonge) boeren** voor de toekomst. En om aandacht te hebben voor het (mentale) welzijn van boeren. "Ik denk dat het voor een vitale landbouw belangrijk, wellicht zelfs voorwaardelijk is dat boeren ook vitaal zijn." Ook dat zou onderdeel van de visie op landbouw moeten zijn.

“Stuur op wat je doelen zijn
overheid, en blijf van ons erf!”

agrariër

“Vergunningen zouden 'groen'
moeten stimuleren, geef ze dan
makkelijker af.”

*maatschappelijke partijen en
overheden*

“De 1 oktober regel is niet haalbaar/slaat nergens op ivm weersomstandigheden. Wetten en juridische toestanden werken contraproductief, gezien vanuit vakmanschap. Overheid en provincie hebben geen verstand van zaken.”

agrariër

De markt is leidend, zorg voor meer bewustzijn bij consumenten

Vraag en aanbod bepalen wat we produceren, help de consument bewuste keuzes te maken door hen te informeren

De markt bepaalt. Of het nu gaat om het percentage van biologisch voedsel of een dierenkeurmerk: de consument en markt bepalen waar vraag naar is. Een betere beeldvorming over de landbouw en meer kennis bij de consument kan de vraag veranderen. "Dan kunnen consumenten ook bewustere keuzes maken." Ook in de toekomst blijft een verdienmodel altijd belangrijk, ook wanneer er vernieuwingen worden gestimuleerd. Subsidies worden gezien als verstorend op de marktwerking, al zijn prikkels nodig om innovaties en vernieuwing van de grond te krijgen. Tot slot zien veel deelnemers kansen in een betere samenwerking in de keten.

Belangrijke inzichten:

- ▶ De markt van **vraag en aanbod** is leidend: "de markt besluit wat er wordt geteeld." In de vraag speelt beeldvorming een belangrijke rol. Als we invloed willen uitoefenen op de vraag, dan moet dat via het **bewustzijn van de consument**. Geef hen meer kennis, zodat ze de bewuste keuzes maken. Wanneer zij goed weten waar het voedsel vandaan komt, hoe het wordt geteeld en wat er in de agrarische sector speelt, kunnen zij bewustere keuzes maken.
- ▶ Er is veel gesproken over meer **contact tussen inwoners en boeren**, zodat er meer onderling begrip komt. "We moeten het verhaal goed aan Nederland gaan uitleggen."
- ▶ Ook als het gaat om ontwikkelingen op specifieke gebieden - zoals de **ruimte voor biologische landbouw** en **dierenwelzijn**, is de markt leidend. "Laat de marktwerking zijn werk doen. Als de consument biologisch vraagt, wordt de prijs beter en gaan telers vanzelf bio telen." Datzelfde geldt voor het keurmerk voor dierenwelzijn: "als de consument ervoor wil betalen, komt het vanzelf."
- ▶ Er moet **niet teveel afhankelijkheid van structurele subsidies** zijn. Hier en daar een beetje geholpen door prikkels - geen versturende - van de overheid. De overheid moet niet teveel op de ondernemersstoel willen zitten, maar wel tijd/ruimte geven om nieuwe dingen een kans te geven. Denk hierbij aan het stimuleren van innovaties en het belonen van groen-blauwe diensten om de biodiversiteit en natuur te versterken op het landbouwgebied.
- ▶ Er moet altijd een **goed verdienmodel** zijn, met een eerlijke prijs voor producten. In de toekomst kan de boer ook op andere manieren dit verdienmodel invullen. Zo zijn er ideeën rondom het geld verdienen aan biodiversiteit en natuurbeheer, maar ook andere manieren van financiering door inwoners waarbij zij mede-eigenaar zijn van een agrarisch bedrijf.

Belangrijke inzichten:

- ▶ **Arbeid** is **duur** en zal steeds duurder worden. Er zal ook **minder arbeid** zijn. Mensen willen minder werken, maar meer betaald krijgen. 'Je kunt beter werknemer zijn dan werkgever tegenwoordig'. Er is meer mogelijk, maar dan moet er harder gewerkt worden. **Robotisering** is een alternatief voor arbeid bij arbeidskrapte. Daar is wel een grote (collectieve) investering voor nodig. En het heeft invloed op de verdeling van werk. Robots moeten worden aangestuurd en de verwachting is dat daardoor lager geschoold werk verdwijnt.
- ▶ De **macht van de keten** is ontzettend groot. Als de prijs niet laag genoeg is dan kopen ze elders in, of ze oefenen druk uit om de prijs te verlagen. Dit moet anders. Samenwerkingen tussen agrariërs en kortere voedselketens kunnen hierbij helpen. "We moeten de keten beter inrichten, boeren kunnen en moeten zich verenigen."

"Supermarkten worden zenuwachtig als alle Nederlandse boeren niet meer aan hen zouden leveren. We zouden de keten beter moeten inrichten, boeren kunnen en moeten zich verenigen."

maatschappelijke organisaties en overheid

"Met subsidies krijg je geen gelijk speelveld, we moeten weer terug naar de basis, gewoon geld verdienen met ons product"

agrariër

"We verdienen geld met het product
wat we verbouwen. Wat dat is kan
met de jaren verschillen. Nu is het vlas,
over tien jaar bepaald soort bonen.
Dat bepaalt de markt"

agrariër

"Geef veel meer voorlichting aan
consumenten over wat Flevoland kan
bieden aan biologische producten. Dat
gebeurt veel te weinig."

*consumenten/ gebruikers (van
producten/ recreatieve bezoekers etc)*

Kennis en innovatie spelen een sleutelrol bij landbouw van de toekomst

Blijf pionier in de tijd van nu. Gebruik huidig vakmanschap en bereid de nieuwe generatie goed voor op de toekomst

Agrariërs in Flevoland zijn van oudsher pioniers. Ook in 2044 staat Flevoland zowel nationaal als internationaal op de kaart als vooruitstrevend. Er is binnen Flevoland veel kennis beschikbaar: "maak daar gebruik van, we weten met z'n allen zoveel". Gebruik expertise van boeren die het goed doen én pas het onderwijs aan op ontwikkelingen in de sector. Innovatie blijft ook in de toekomst een belangrijke rol spelen, met bijvoorbeeld robotisering, andere manieren van produceren en telen, genetische modificatietechnieken en innovaties in gewasbescherming. Regelgeving en prikkels vanuit de overheid moeten mogelijk maken dat Flevoland hierin voorop blijft lopen.

Belangrijke inzichten:

- ▶ Er is veel potentie en wil om **kennis** te **delen** met elkaar, op allerlei gebieden. **Vakmanschap** wordt in de toekomst alleen maar belangrijker: "laat boeren met veel vakkennis andere/ jonge boeren opleiden, zodat deze kennis niet verloren gaat."
- ▶ Het **onderwijs** moet **aangepast worden** op ontwikkelingen in de sector. Denk aan kennis op het gebied van bodemvruchtbaarheid, waterkwaliteit en nieuwe vormen van gewasbescherming. "Stoom de studenten op Aeres nu al klaar voor het boeren van de toekomst met drones en waterstof".
- ▶ Of de **innovatie** en **kennis** allemaal **uit Flevoland** moet komen, daarover zijn deelnemers niet zo duidelijk. Aan de ene kant is het belangrijk om kennis dichtbij te hebben, maar dat kan ook van buiten de provincie komen. "We moeten ook over de dijken heen kijken". Tegelijkertijd wordt ook het belang erkend van kennis dicht bij huis: "Het wordt wel gemakkelijker om je even te laten inspireren en ergens te gaan kijken als het in de buurt is"
- ▶ De **sleutel** voor de toekomst zit 'm in **innovatie**. "Innovatie en vernieuwing, daar staan alle agrariërs voor open". Blijf er in de toekomst in investeren en heb er aandacht voor binnen Flevoland. Veel is gesproken over het doorontwikkelen van innovaties die nu in gang zijn gezet, zoals precisielandbouw, robotisering, vertical farming, duurzame energie en het telen van nieuwe gewassen.
- ▶ **Wet- en regelgeving** zit innovatie nog regelmatig in de weg. Het heeft invloed op de creativiteit en het ondernemerschap van de boer, die aan de basis staat van innovatie. En het leidt tot stagnatie van goede ideeën. "Hier moet in de toekomst écht meer aandacht voor komen!"

"Zorg dat het vakkenpakket erop wordt
aangepast. Dat betekent aanpassing van
onderwijs op specifieke thema's en
innovatieve technieken zoals bijvoorbeeld
energie, waterstof, drones/gps"

*adviseur, erfbetreder,
landbouwdeskundige*

"In 2044 hebben we high-tech
akkerbouw om op onze goede grond te
telen voor Europa en de wereld met
kleinste CO2 footprint"

agrariër

"Robotisering is ontzettend
nodig, maar heel erg duur."

agrariër

Intensievere samenwerking tussen sectoren, focus op voedselproductie

Wens voor intensievere samenwerking tussen met name akkerbouw en veehouderij, om de kringloop rond te maken

Er is veel behoefte aan een intensievere samenwerking tussen sectoren binnen Flevoland, waarbij de samenwerking tussen akkerbouw en veehouderijen met stip bovenaan staat. Hierdoor wordt kringlooplandbouw - waarbij alles wat van het land wordt gehaald er ook weer in gaat - mogelijk. Er gaan stemmen op voor de groei van veehouderij, zodat Flevoland zelfvoorzienend wordt in de behoefte aan dierlijke mest en gras gebruikt kan worden als rustgewas. De sierteelt staat daarentegen ter discussie: met de focus op voedselproductie en de belasting op de bodemvruchtbaarheid ziet niet iedereen een grote rol voor de bollenteelt in de toekomst.

Belangrijke inzichten:

- ▶ Er is veel behoefte aan een **intensievere samenwerking tussen de agrarische sectoren** binnen Flevoland. Dat geldt voor alle sectoren, maar de akkerbouw en veehouderij steken hier met kop en schouders bovenuit. Dat heeft te maken met de **behoefte aan dierlijke mest** bij akkerbouwers en het feit dat de gras een goed rustgewas is voor akkerbouwers. Hierdoor is er minder kunstmest nodig, met een positief effect op de bodemvruchtbaarheid, biodiversiteit en waterkwaliteit. "Samenwerking tussen akkerbouw en veehouderij zou mooi zijn, maar de overheid werkt het tegen door allerlei regels."
- ▶ Anderen zien in de toekomst vooral **ruimte voor gemengde bedrijven voor kringlooplandbouw**, waarbij bijvoorbeeld akkerbouwerij en veeteelt worden gecombineerd. Ook hier zit regelgeving deze ontwikkeling nu in de weg.
- ▶ Er wordt aangegeven dat veehouderij in Flevoland dienstbaar aan de plantenteelt is. Er is een verschil van inzicht wanneer het aankomt op de veehouderij. Een groep deelnemers vindt het belangrijk dat Flevoland zelfvoorzienend is, waarvoor **uitbreiding van de veehouderij** nodig is, met name vanwege de behoefte aan meer dierlijke mest. "Geen gesleep met mest door het land heen." Er gaan ook stemmen voor een **inkrimping van de veehouderij**: vanwege de maatschappelijke discussie en omdat er kostbare vruchtbare grond voor wordt gebruikt.
- ▶ Verder kijkend naar sectoren, zijn er flink wat deelnemers die een kleinere of geen rol meer zien voor de **sierteelt** in Flevoland. De redenen zijn verschillend: het is geen voedsel, het gebruik van chemie en de druk op de bodemvruchtbaarheid worden genoemd.
- ▶ In de toekomst liggen vooral kansen voor **eiwitrijke productie en biobased materialen** die voor woningbouw en kleding kunnen worden gebruikt. Al zijn er ook geluiden dat de grond in Flevoland voor het verbouwen van deze gewassen 'te goed' is en dit in andere delen van Nederland logischer is. Zoals eerder benoemd is de markt daarin leidend. "Nu is er behoefte aan vlas en eiwitrijke producten, maar over tien jaar vraagt de markt misschien weer iets anders. Dan gaan we dat telen."

"Als ik zo kijk naar mijn
toekomstbeeld dan is dat niet echt
realistisch. Wel heel leuk."

agrariër

"Gras is een rustgewas en kan goed
afgewisseld worden met akkerbouw =
voedsel voor de koeien."

agrariër

"In de toekomst denk ik dat het belangrijk is om meer eiwitrijke groente en peulvruchten te verbouwen"

maatschappelijke partijen en overheden

Zo duurzaam mogelijk: in gewasbescherming, bemesting en energie

Chemie alleen gebruiken als het moet en investeer in duurzame energie voor de landbouw

Deelnemers willen minder chemie, minder kunstmest en meer schone energie. "Daar zijn we al volop mee bezig. Maar het moet wel betaalbaar blijven". Helemaal stoppen met chemie is volgens de meeste deelnemers niet mogelijk. Door de inzet van meer dierlijke mest, groene bestrijdingsmiddelen, precisielandbouw en andere vernieuwingen in gewasbescherming is er een flinke slag te slaan in de toekomst. Noodzakelijk is dat wet- en regelgeving daarin faciliteren in plaats van tegenwerken. Ook zien agrariërs veel kansen in duurzame energie. Er is behoefte om zelf energie op te kunnen wekken en op te kunnen slaan op agrarische bedrijven.

Belangrijke inzichten:

- ▶ Iedereen is het er mee eens: hoe **minder chemie** er gebruikt hoeft te worden, hoe beter. "Gebruik chemische gewasbescherming als antibiotica: wanneer het nodig is". Met precisielandbouw is het mogelijk om heel gericht gewasbescherming in te zetten.
- ▶ Een agrarische sector in Flevoland in 2044 **zonder** het gebruik van **chemische middelen** is volgens de meeste deelnemers **niet mogelijk**. Daarnaast wordt ook benoemd dat gewasbescherming veel gebracht heeft en niet perse schadelijk is. "Van slechts een fractie van de gewasbeschermingsmiddelen zijn gezondheidseffecten bekend." Helemaal zonder chemie is ook niet duurzaam, zo merken deelnemers op. "Hele aardappelvelden moeten verbranden als gevolg van Phytophthora is niet duurzaam."
- ▶ We zagen eerder al dat er veel behoefte aan dierlijke mest, zodat de hoeveelheid **kunstmest** kan worden **teruggedrongen**. Humane mest wordt door sommigen gezien als alternatief voor kunstmest. Daar zitten nog wel uitdagingen aan als gevolg van medicijn en hormoongebruik van mensen.
- ▶ Binnen Flevoland is het **aandeel van de biologische landbouw** nu al relatief groot. Het percentage biologische landbouw moet volgens veel deelnemers groeien. Daarnaast zijn de ontwikkelingen zodanig dat biologisch en gangbaar steeds meer naar elkaar toegroeien, mede door wet- en regelgeving. Wel zijn er zorgen over de ziektedruk: "Je ziet dat sommige alweer terugschakelen naar gangbaar, omdat het niet vol te houden is".
- ▶ Minder chemie en meer biologisch boeren heeft een invloed op de prijs." Als de consument meer moet gaan betalen, moet de consument geïnformeerd, bewust gemaakt waarom is dit een 'goed' verhaal is". Beeldvorming en **mensen goed informeren** is dan ook belangrijk. "Mensen denken dat we er maar op lossputten, maar als sector zijn we hier echt heel bewust mee bezig".

Belangrijke inzichten:

- ▶ Ook op energiegebied zien deelnemers veel kansen voor de agrarische sector. Die liggen met name op het **zelf opwekken en opslaan van energie**: veel agrariërs willen daar meer ruimte voor op het eigen erf. Koolzaad wordt gezien als kostbaar en heeft teveel ruimte nodig. En zonne-energie gebruiken is goed, maar gebruik daar geen vruchtbare grond voor. In waterstof zien deelnemers meer kansen, al is daar nog meer onderzoek voor nodig, nu is dat nog te duur. In die ontwikkeling kan de overheid een rol spelen, door prikkels en subsidies voor agrariërs om hierin te investeren.

"Er zijn veel mooie initiatieven op het gebied van het terugdringen van chemische bestrijding / kunstmest, maar door wet- en regelgeving komen deze vaak niet van de grond. Als we het in 2044 echt anders willen doen. Dan moeten we nu starten met aanpassen van die regelgeving."

*adviseur, erfbetreder,
landbouwdeskundige*

“De beeldvorming van consumenten loopt achter. Zij hebben een verouderd beeld van wat 'boeren' is en hoeveel boeren al doen met betrekking tot het terugdringen gebruik van kunstmest en chemische middelen. Doordat de consument te weinig weet, neemt hij verkeerde (koop)beslissingen.”

agrariër

Het zou mooi zijn als tractoren in de toekomst op waterstof rijden en we die waterstof zelf produceren.”

agrariër

Investeren in een gezonde bodem

Zorg voor kennis, lichtere machines en robotica, voldoende gewaswisseling en economische ruimte

Een gezonde bodem is voor iedere boer op de lange termijn belangrijk: "zonder gezonde bodem, geen voedselproductie". Er is veel behoefte aan kennis op dit vlak, bij boeren zelf, via betere meetmethodes of door de inzet van bodemexperts. Daarnaast wordt het belang van het wisselen van gewassen onderkend. Ook is er behoefte aan lichtere machines, al dan niet door het gebruik van robotica. Tot slot wordt de rol van pachters en de grondprijzen benoemd: "pas de huidige manier van pacht aan, zodat er meer ruimte is om meer euro's te investeren in de grond".

Belangrijke inzichten:

- ▶ "**Inzicht in bodemzaken**", daar is in de toekomst veel behoefte aan. Denk hierbij aan het vergroten van kennis bij de boer over wat de bodem nodig heeft, het inzetten van een bodemexpert vanuit de provincie, of de expertise van 'boeren die het goed doen' breed gebruiken binnen de landbouwsector. Zorg voor betere metingen van de bodem, met data waarop de boer kan bouwen. "Sensoren die je vertellen hoe het staat met de bodemvruchtbaarheid, zodat je weet wat je moet doen."
- ▶ Het **wisselen van gewassen** levert een belangrijke bijdrage aan de bodemvruchtbaarheid. Gesproken is over het vaker wisselen van gewassen, de inzet van groenbemesters en het vergroten van het aandeel rustgewassen. Kijk naar wat de bodem nodig heeft: "je moet de grond soms ook gewoon even met rust durven laten".
- ▶ Ook kwam het belang van **rustgewassen**, en daarbij de samenwerking tussen de akkerbouw en veehouderij, naar voren. Deze samenwerking helpt in het aanbrengen van een goede balans tussen rustgewassen en om te voldoen aan de behoefte voor voldoende dierlijke mest.
- ▶ **Lichtere machines** en **minder intensieve grondbewerking** zijn goed voor de bodem. Robotica biedt kansen: onder andere voor machinegebruik en precisiebemesting, waardoor de bodem goed blijft en er zo min mogelijk gewasbescherming nodig is.
- ▶ Tot slot spelen **pachtprijzen** en de **voorwaarden** bij liberale pacht een rol. Bij een lagere pacht prijs en langere pachtduur is de boer meer geneigd om duurzamer met het land om te gaan. "Pas de huidige manier van liberale pacht aan, zodat er ook meer ruimte is in euro's om naar de grond te brengen."

"Terugbrengen van de bodem:
wat je er vanaf haalt, daarna
zorgen voor juiste bodembalans"

*adviseur, erfbetreder,
landbouwdeskundige*

"Het is belangrijk dat gewassen
voldoende worden gewisseld. Voor
ieder frietje een bietje"

agrariër

"Het luistert heel nauw wanneer je land kan bewerken en oogsten. Balans tussen op tijd oogsten / rot is belangrijk. Voor boeren met klein areaal is de risico-inschatting makkelijker te maken. Boeren die met deze weersomstandigheden goede oogst kunnen halen, dat is vakmanschap. Het zou mooi zijn als boeren die een goede risico-inschatting kunnen maken hun kennis en expertise overbrengen op jonge boeren. Dat draagt bij aan bodemkwaliteit.

agrariër

Meer biodiversiteit in de landbouw én samenleving

Kansen voor het verhogen biodiversiteit via stroken, bermen, sloten, dijken en op het erf en door natuurinclusieve landbouw

Er wordt verschillend gedacht over de relatie tussen natuur en landbouw. Waar de één de landbouw ziet als onderdeel van de natuur (ook hoogintensieve landbouw), zit er voor de ander echt een verschil tussen landbouw en natuur. Dat er meer gedaan moet worden voor biodiversiteit, daar is de meerderheid het wel over eens. Wet- en regelgeving rondom de verkaveling en de open structuur van Flevoland zitten daarbij in de weg. Het planten van bomen in open velden is bijvoorbeeld lastig. Inwoners hebben behoefte aan meer natuur in het agrarisch landschap, met name vanwege recreatie. En alle deelnemers zien in dat op dit thema niet alleen de agrarische sector, maar ook inwoners en de industrie iets te doen hebben als het komt op vergroening. "Geen tegels maar groen in de tuinen."

Belangrijke inzichten:

- ▶ **Natuur mag niet ten koste gaan van kostbare landbouwgrond.** "Het is van de zotte om meer natuur te realiseren op zulke vruchtbare grond". Er is meer animo voor het **vergroten van de biodiversiteit** en het meer **natuurinclusief** maken van het landbouwareaal. "Natuurgebieden en de agrarische sector kunnen in elkaar overgaan als het allemaal natuurinclusief wordt."
- ▶ We moeten meer doen voor de biodiversiteit. Er is behoefte aan meer **kennis en onderzoek**. Welke plantensoorten zorgen voor natuurlijke bescherming, welke gewassen kunnen goed naast elkaar staan? Laat boeren zelf goed geïnformeerd een keuze maken, zonder dat alles via regels gebeurt.
- ▶ Vooral rondom **sloten, bermen, dijken en rondom het erf** is het voor agrariërs gemakkelijk om de biodiversiteit te vergroten. Denk aan het planten van meer bomen, bloemen, kruidenrijke akkerranden etcetera.
- ▶ Veel genoemd wordt ook **agrarisch natuurbeheer**, waarbij boeren op en rondom het land verschillende maatregelen nemen ten gunste van natuur en landschap. Of dat zij natuur van de overheid beheren. Hier staat een vergoeding tegenover. De subsidie is nu alleen beschikbaar voor bepaalde regio's waar collectieven zijn gevormd, maar zou voor alle boeren mogelijk moeten zijn en is een alternatief verdienmodel.
- ▶ Over **subsidies** is het een en ander te doen. Zo geeft een deel aan dat het bevorderen van natuur, bijvoorbeeld door groen-blauwe dooradering, juist beloond moet worden. Een ander deel is er juist klaar mee: subsidie kan verdwijnen, natuur is geen business model.
- ▶ Inwoners willen vooral **genieten van de natuur** en hebben geen idee van het 'net aan wetten en regels'. In Flevoland mag vanwege de open structuur van het polderland niet alles. "Dat staat de biodiversiteit in de weg."

Belangrijke inzichten:

- ▶ Alle deelnemers zien dat niet alleen de agrarische sector iets te doen heeft, maar ook **inwoners** en de **industrie**. "Als alle tuinen vol worden gelegd met tegels, komen we er ook niet."
- ▶ Tot slot gingen het in de gesprekken over **wilde dieren**, zoals wolven, nertsen en predatoren. Heeft de wolf in de toekomst een plek in Nederland? Onder de boeren is dit een onderwerp van gesprek. Dit heeft ook een effect op bijvoorbeeld weidevogel nesten die worden opgegeten. "Ik leg nu pauwen-eieren neer zodat ze die opeten en geen nesten verwoesten, om zo de balans te bewaren."

"Laat natuurgebieden en boerenland gewoon weer in elkaar overgaan. Denk bijvoorbeeld aan runderen, die vinden het fijn om in het bos in Flevoland aanwezig te zijn."

bewoner/ inwoner landelijk gebied

"Oh, mag dat niet vanwege de regels in Flevoland, bomen planten in een grasveld?"

bewoner/ inwoner landelijk gebied

"Ik heb best wat kansen gezien in beheer van dijken en dergelijke. Daar zouden boeren best meer in willen doen, maar dan zouden ze de grond moeten mogen bemesten. Nu laten ze groenstroken op dijken verarmen, daardoor is er niets te eten voor bijv. ganzen, die vervolgens de akkers leeg eten. Als de dijken beter worden beheerd is daar meer biodiversiteit."

adviseur, erfbetreder, landbouwdeskundige

"Zorg voor veel meer kennis en voorlichting naar boeren. Zodat een boer zelf goed geïnformeerd een keuze kan maken. Subsidie mag verdwijnen, het is geen business model."

agrariër

Voldoende water van goede kwaliteit in Flevoland, met realistische normen voor de boer

Meer aandacht voor wateropslag, een flexibel waterpeil, kleinere peilvlakken en bodemdaling. Geef de boer hierin een rol!

Goed waterbeheer is belangrijk voor de landbouw van de toekomst. Er is veel te doen over de kwaliteit: met discussie over meetmethodes en frustratie over hoe de boer wordt afgerekend op de waterkwaliteit. Een flexibel waterpeil, kleinere peilvlakken zodat het water beter kan worden gereguleerd en doorlopende tochten tegen verzilting zijn ideeën die veel naar voren komen. Agrariërs willen hierin ook best een rol spelen: maak hen mede-verantwoordelijk voor het waterbeheer, bijvoorbeeld in samenwerking met het waterschap. Ook wordt bodemdaling gezien als een urgent probleem in delen van Flevoland, met een gezamenlijk belang voor zowel de sector als de overheid om in maatregelen te investeren.

Belangrijke inzichten:

- ▶ Er is veel te doen over de waterkwaliteit en de manier van meten. Zorg voor **realistische en gelijke normen** binnen Europa. Agrariërs ervaren dat zij hun best doen om van alles uit het water te halen, maar hebben ook te maken met bijvoorbeeld **medicijnresten** die een negatief effect hebben op de waterkwaliteit. "Er is bewustwording in Nederland nodig over wat voor effect medicijngebruik maar ook diergeneesmiddelen zoals een vlooienband hebben op de waterkwaliteit".
- ▶ Een goede watervoorziening houdt rekening met veranderende behoeftes en het effect van het klimaat. Om dit beter te kunnen beïnvloeden is in de toekomst meer aandacht nodig voor **wateropslag** en **slim gebruik van water**. Denk aan ondergronds opslag van water, druppelirrigatie en waterbuffers zodat er in droge tijden ook voldoende water beschikbaar is, ook voor de landbouw.
- ▶ Daarnaast is er de wens voor **flexibel peilbeheer** en het gebruik van **kleinere peilvlakken** zodat dit op kleinere delen in Flevoland apart kan worden gereguleerd. Ingezien wordt dat de behoeftes van landbouw en natuur verschillen: voor de landbouw is een lager peil gewenst, voor de natuur een hoger peil. Door kleinere peilvlakken kan hier een stap in worden gemaakt.
- ▶ Ook voor **verzilting** is aandacht nodig. Doorlopende tochten die voorkomen dat doorlopende stukken stilstaand water makkelijker verzilten is een veelgenoemde oplossing. Ook komt de behoefte aan meer dierlijke of humane mest terug: kunstmest spoelt makkelijker uit en is schadelijker voor het water.
- ▶ Agrariërs willen best zelf een **rol in het waterbeheer**, waarbij op basis van heldere doelen de boer hiervoor verantwoordelijk wordt in samenwerking met de waterschappen.
- ▶ Tot slot is er aandacht voor **bodemdaling**. Bij agrariërs met een bedrijf in een bodemdalingsgebied is er al jaren onzekerheid over de toekomst van hun onderneming. Dat er prioriteit moet worden gegeven aan bodemdaling wordt in alle Cafés onderkend. Bodemdaling is niet alleen een probleem van de sector, de meeste deelnemers vinden dan ook dat de kosten hiervan gezamenlijk door de sector en overheid moeten worden gedragen.

"De waterinfrastructuur is 80 jaar geleden zo goedkoop en snel mogelijk aangelegd. Daar werken we nog steeds mee, maar dat past nu niet meer. We werken met antiek. Er is een nieuwe waterinfrastructuur nodig."

maatschappelijke partijen en overheden

Wat is goed zoet water?
Wanneer is het goed genoeg?
En zijn die normen voor
iedereen hetzelfde?

inwoner

"De boer zit aan het eind van de lijn, maar wordt verantwoordelijk gemaakt voor het begin. Er wordt niet gemeten wat de kwaliteit van het water is wat vanuit de IJssel bij ons binnenkomt"

agrariër

"Ons water is uniek. Complete vrachtwagens met water gaan naar Zeeland voor de gewassen omdat ze zoet water nodig hebben. Veel water komt weer deze kant op om kreeften te vervoeren. Is er een verdienmodel achter dat water te bedenken? "

agrariër

... **Tot slot**

Heb je nog vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze rode draad? Dan kun je altijd contact opnemen via [**contact@stormpunt.nl**](mailto:contact@stormpunt.nl). Voor vragen over de Visie op Landbouw kun je terecht bij de Provincie Flevoland via [**visieoplandbouw@flevoland.nl**](mailto:visieoplandbouw@flevoland.nl)

Wieteke Nachbahr
Esther van der Storm
STORMPUNT

De foto's in deze rapportage zijn gemaakt door Feenstra Fotografie